

Úszó tárlatok

Beszélgetések az egykor Velencei Biennálén részt vevő magyar képzőművészekkel, kurátorokkal, nemzeti biztosokkal

18. rész | Kérdések Andreas Fogarasi* képzőművészhez

✚ **Bódi Kinga:** Minden országban más és más rendszer alapján döntenek el, ki állíthat ki az adott ország nemzeti pavilonjában. Mit gondolsz a magyar kurátori pályázati rendszerről, aminek köszönhetően végül a te munkáid szerepeltek a Velencei Biennále Magyar Pavilonjában 2007-ben?

✚ **Andreas Fogarasi:** Én ezt nagyon jó rendszernek gondolom, amire büszke lehet Magyarország. Más országokban sokan irigylik ezt a megoldást, mivel nyitottabb és átláthatóbb a döntés a szabad pályázásnak köszönhetően, mint más nemzeteknél. Ausztriában például a mindenkor kulturális miniszter nevezi meg és kéri fel az adott évben az osztrák pavilon kurátorát, aki aztán természetesen szabadon választhatja ki a kiállító művészt, de azért ez a megoldás kevésbé demokratikus, mint a magyar pályázati szisztéma. Ausztriában ebből az egyszemélyes minisztériumi kinevezésből adódott például korábban az, hogy hosszú éveken keresztül ugyanaz a művészettörténész rendezte egymás után a kiállításokat.¹ Csak az utóbbi időben született meg az a döntés, hogy mindig más legyen a kurátor.² Persze nyilván hibákat is megenged a magyar rendszer, de azt gondolom, hogy kevesebbet, mint más megoldások. Azt minden esetre jónak tartom, hogy a kurátor pályázik és nem a művész. A mi esetünkben is teljesen TIMÁR KATI ötlete volt, hogy pályázzunk, nekem eszembe se jutott volna.

✚ **BK:** Mit jelentett számodra 2007-ben a Velencei Biennálén való részvétel? Foglalkoztál-e azzal, hogy milyen volt a Biennále akkori nemzetközi és magyar megítélése?

✚ **AF:** Nyilván nagyon nagy dolog volt számomra, hogy ott lehettem 2007-ben Velencében. Az addigi legnagyobb kiállításom volt, úgy térben, mint jelentőségében. A karrierem szempontjából már eleve annak is nagy értéke volt, hogy Velencében rengetegen látták a munkáimat. Nem voltam már teljesen ismeretlen a nemzetközi szcénában, de a Biennálénak köszönhetően nyilván sokan hallották először a nevemet, s találkoztak a munkáimmal.

✚ **BK:** A Velencei Biennále régóta erősen kritizált nemzeti pavilonrendszerben való gondolkodása miatt. Osztrák vagy, de magyar származású, régóta aktív szereplőként veszel részt a kortárs magyar képzőművészeti életben, ám külföldön születted és ott is élsz. Ilyen háttérrel mit jelentett számodra a Magyar Pavilonban való kiállítás? A téma, amit a Kultur und Freizeit (Kultúra és szabadidő) című projektben³ feldolgoztál, nagyrészt Magyarországhoz köthető, de tágabban értelmezve a volt keleti blokk egészét érintő jelenségre mutat rá. Mennyiben gondolsz úgy, hogy a kortárs magyarországi képzőművészetet reprezentáltad Velencében?

✚ **AF:** Nem gondoltam semennyire, hogy a kortárs magyarországi képzőművészetet reprezentálom, mert mi is lenne az? Persze van egy helyem a magyar közegben: Stúdió-tag vagyok 1997 óta, számos magyarországi csoportos kiállításra vettem és veszek részt,⁴ sok egyéni tárlatom is volt itt,⁵ de ugyanakkor kívülálló is vagyok. Ezért is örültem annak kifejezetten, hogy egy magyar kurátor keresett meg az ötlettel, hogy állítsak ki Velencében. Éppen azért voltam boldog, amit a nemzeti pavilonrendszer problematikuságával kapcsolatban te is említettél, mert azt gondolom, hogy a szerepléssel talán valamennyire sikerült felnyitni ezeket a nemzeti kereteket. Úgyhogy ez nekem így sokkal szimpatikusabb volt, mintha az osztrák pavilonban állítottam volna ki. Mert nincs magyar állampolgárságom vagy útlevélem,

1 1978 és 1990 között minden Biennálén Hans Hollein (1934–2014) építész, vizuális művész volt az osztrák pavilon nemzeti biztosa (1978-ban és 1980-ban Werner Hofmann-nal együtt). Majd 1993 és 1999 között valamennyi osztrák kiállítást Peter Weibel kurálta Velencében.

2 2001 óta minden évben más kurátor rendez az Osztrák Pavilon kiállításait.

3 Andreas Fogarasi: *Kultur und Freizeit (Kultúra és szabadidő)*. 52. *Esposizione Internazionale d'Arte. La Biennale di Venezia*. Magyar Pavilon, Velence, 2007. június 10 – november 21. Kurátor: Timár Katalin.

4 Legutóbb a Magyar Nemzeti Galériában megrendezett *Fordulópontok* című kiállításra lehetett látni Fogarasi munkáit. Ld. *Fordulópontok*, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2014. november 14 – 2015. február 15. Kurátorok: Petrányi Zsolt, Vojnits Purcsár Vité.

5 Néhány ezek közül: *Kiosk*, Park Galéria, Budapest, 2013; *Vasarely Go Home*, Trafó Galéria, Budapest, 2012; *Építészeti Liget Galéria*, Budapest, 2012; *Információ*, Ernst Múzeum, Budapest, 2008; *A ist der Name für ein Modell / Étrangement proche*, Liget Galéria, Budapest, 2004; *Kultúrpark*, Stúdió Galéria, Budapest, 2002.

* 1977-ben született Bécsben. Tanulmányait Bécsben 1995 és 1999 között a Hochschule für angewandte Kunst építészet szakán, majd 1999 és 2003 között az Akademie der bildenden Künste képzőművészet szakán végezte. 2001 óta a *Dérive – Zeitschrift für Stadtforschung* társszerkesztője. Számtalan egyéni és nemzetközi csoportos kiállítás résztvevője. 2008-ban *Professor-Hilde-Goldschmidt-Preis*ban és *Pro Cultura Hungarica*-díjban részesült. 2013-ban a bécsi Museum für angewandte Kunstban megrendezett *Eastern Promises* című kortárs kelet-ázsiai építészet-kiállítás társkurátora volt.

nem Magyarországon nőttem fel, nem ott élek... Számomra a nemzeti pavilonoknak nem az a lényegük, hogy ott csak olyan művész állítson ki, aki az adott ország állampolgára, hanem sokkal inkább az, hogy a bemutatásra kerülő műnek legyen valamilyen köze az adott országhoz, valamilyen vonatkozásban kapcsolódjon az adott ország kortárs problémáihoz. Az én munkám nagyon erősen szólt – noha nem kizárólag – Magyarországról (is), és a kiindulópont azért mégiscsak Budapest, ez volt a fő tényező.

A projekt egyébként úgy kezdődött, hogy 2006-ban egy nemzetközi rezidencia-program keretében hosszabb időt töltöttem Budapesten.⁶ A várost amúgy jól ismertem, de az itteni kultúrházakat csak ekkor kezdtem el tanulmányozni. Ebben az időben készült el az első négy Kultúrház-filmem,⁷ amelyeket végül nem is Budapesten, hanem Berlinben és Bécsben mutattak be először.⁸

BK: *A projekted nagyrészt illeszkedik a ma és már 2007-ben is oly kedvelt történelmi műtfeldolgozás-tematikába. Véleményed szerint mennyiben volt mindennek szerepe az Arany Oroszlán-díj elnyerésében?*

AF: Lehet, hogy ez is szerepet játszott. De az elismerésben benne volt a munka témája, annak megközelítése, az installáció, és még akár a kísérő könyv is. Mindez együtt hatott. 2007-ben egyébként speciális volt a zsűrizés, ami talán nekünk kedvezett. Általában mindig a megnyitón hozzák nyilvánosságra a zsűri döntését, ám a mi évünkben sokkal később osztották ki a díjakat. A díjkiosztó utáni vacsorán aztán azt mesélték nekem a zsűritagok, hogy mivel volt rá idő és nem a megnyitón kellett végigrohanni mindenben, többször is visszamentek a pavilonokba, annak következtében pedig, hogy újra és újra megnézték a kiállításokat és beszélgettek róluk, sok minden unalmassá vált. Az enyém viszont épp ellenkezőleg, egyre érdekesebb lett. Mindig találtak egy újabb aspektust, amiről lehetett beszélni. Az is fontos volt, hogy mindenkinek volt valamilyen élménye, története a kultúrházakról, tehát nem egy regionális, marginális kérdésre, illetve problémára mutattak rá a videóim, hanem egy közös történelmi (modernista) jelenségre. A filmeknek egyaránt volt üzenete egy amerikai, egy spanyol, egy francia, egy lengyel és – persze főként – egy magyar számára. Nyilván nem egyforma mélységben, de nem is ez volt a lényeg. Azt mondhatjuk, hogy a művem összességében lassan hatott, idő kellett neki, és ennek kedvezett a későbbi zsűri-döntés is.

BK: *Hová pozicionálnád a kiállításodat, összehasonlítva az abban az évben a többi pavilonban látottakkal?*

AF: Ezzel a megközelítéssel nem foglalkoztam, de most, hogy így felveted, érdekes elgondolkozni a párhuzamokon. Mert nyilván nem állok egyedül a világban,

6 Andreas Fogarasi 2006-ban elnyerte a MAK-Schindler-Stipendiumot (Bécs/Los Angeles), amely 1995 óta támogat olyan projekteket, amelyek kifejezetten építészeti és képzőművészeti kapcsolatának kérdéseit vizsgálják. Ld. http://www.mak.at/das_mak/mak_schindler_stipendium

7 Ezek: *a machine for*; *Arbeiter verlassen das Kulturhaus; periphery*; *Worker's club*, 2006, videóművek, DVD loop, hang.

8 *This Land is My Land*, Neue Gesellschaft für Bildende Kunst, Berlin, 2006. október 28 – december 3 (csoportos kiállítás); *Andreas Fogarasi. Norden*, Georg Kargl BOX, Bécs, 2006. november 10 – 2007. január 13. (egyéni kiállítás)

ANDREAS FOGARASI Kultur und Freizeit (Kultúra és szabadidő). 52. Esposizione Internazionale d'Arte. La Biennale di Venezia. Magyar Pavilion, Venecia, 2007 © Fotó: Tihanyi Bakos Fotóstúdió

sok olyan művész van, aki hasonlóan gondolkodik, dolgozik, mint én. Vannak, akikkel kapcsolatban vagyok, ismerjük egymást például közös kiállításokról, befolyással vagyunk egymásra stb. Velem egy időben voltak a *Biennálén* olyan projektek, amelyek valamilyen rokonságban álltak az én munkámmal. GERARD BYRNE például az ír pavilonban szintén a modernitás fogalmával és a különböző kulturális, közösségi formák örökségének a kérdésével foglalkozott,⁹ ÁNGELA FERREIRA pedig a portugál pavilonban az építészet és a kolonializmus kapcsolatának történetét állította a munkáinak a középpontjába.¹⁰ De említhetném a holland pavilonban szereplő AERNOUT MIK projektjét¹¹ is, aminek a katalógusa a formájában is, de különösen koncepciójában (*Critical Reader*) nagyon hasonlított a miénkre.¹²

BK: *Milyen volt a nemzetközi és a magyar visszhangja a kiállításodnak?*

AF: Óriási eltérés volt a kettő között. Az előbb említettem, hogy rajtam kívül még hány képzőművész foglalkozik a világban emlékezetpolitikai kérdésekkel vagy a kulturális keretek megváltozásának a problematikájával. Ehhez képest a magyar média és a művészeti szakma meg úgy tett, mintha erről még soha nem hallott volna... Persze nem kell mindent ismerni, de ha mindehhez még hozzákeveredik egy kis rosszindulat, akkor valóban nehéz pozitívan értékelni a munkáimat. Úgyhogy Magyarországon sajnos inkább az értetlenkedő hangok voltak többségben. Pedig a magyar képzőművészetben is megvannak a gyökerei ennek a kritikus-politikus-konceptuális gondolkodásnak mondjuk az 1970-es évekig, majd az 1990-es évekig visszamenőleg.

Azt viszont pozitívumként értékelem, hogy a videóim kapcsán elindult Magyarországon egy párbeszéd – mondhatjuk vita – a kultúrházak mai helyzetéről, szerepéről, a közösségi helyek egykori és mai átalakult formáiról, valamint 21. századi lehetőségeiről és kihívásairól.

Nemzetközi szinten jó néhány pozitív kritika jelent meg, az osztrák sajtóban például, főleg a díj elnyerése után, intenzíven foglalkoztak az újságok a szereplésemmel.

A művek utóélete is érdekesen alakult, hiszen szerencsére több film is köz- és magángyűjteménybe került. Persze nem ott a *Biennálén*

9 Gerard Byrne. *1984 & Beyond*. 52. Esposizione Internazionale d'Arte. La Biennale di Venezia. Ír pavilon, Venecia, 2007. június 10 – november 21. Nemzeti biztos: Mike Fitzpatrick.

10 Ángela Ferreira. *Maison Tropicale*. 52. Esposizione Internazionale d'Arte. La Biennale di Venezia. Portugál pavilon, Venecia, 2007. június 10 – november 21. Kurátor: Jürgen Bock.

11 Aernout Mik. *Citizens and Subjects*. 52. Esposizione Internazionale d'Arte. La Biennale di Venezia. Holland pavilon, Venecia, 2007. június 10 – november 21. Kurátor: Maria Hlavajova.

12 Rosi Braidotti – Charles Esche – Maria Hlavajova (szerk.): *Citizens and Subjects: The Netherlands, for example. A Critical Reader*. (kiáll. kat.), BAK, Utrecht, 2007. Szerzők: Jos Werner, Maria Hlavajova, Rosi Braidotti, Charles Esche, Aernout Mik, BAVO, Sara Bracke, Esther Captain, Guno Jones, Marlene Dumas, Halleh Ghorashi, Suchan Kinoshita, Sven Lütticken, Melvin Moti, Sohelia Najand, Henk Oosterling, PAGES, Baukje Prins, Willem de Rooij, Iris van der Tuin, Lawrence Weiner.

ANDREAS FOGARASI
Kultur und Freizeit (Kultúra és szabadidő). 52. Esposizione Internazionale d'Arte.
La Biennale di Venezia. Magyar Pavilon, Velence, 2007 © Fotó: Tihanyi Bakos Fotóstudió

történtek a vásárlások, hanem többnyire csak évekkel később, ami mögött a bécsi galériám kitaró, hosszú munkája áll. Dobozostul (tehát magával az installációs elemmel együtt) került egy-egy film a budapesti Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeumba,¹³ a bécsi Belvederébe¹⁴ és a sevillai Centro Andaluz de Arte Contemporáneo kollekcijába,¹⁵ az Erste Bank Kontakt-gyűjteményébe pedig mind a hat filmből bekerült egy példány.¹⁶ Ezekon felül kerültek egyes filmek (doboz nélkül) különböző amerikai, osztrák, spanyol, olasz köz- és magángyűjteménybe.

✚ BK: *Milyen hatása volt (ha volt) a Biennálén való részvételnek és az Arany Oroszlán-díjnak a későbbi életutad szempontjából? Kaptál-e közvetlenül ennek hatására meghívást külföldi kiállításokra, kialakultak-e nemzetközi kapcsolataid stb.?*

13 Andreas Fogarasi: *Arbeiter verlassen das Kulturhaus*. 2006, festett fa, acél, két hangszóró, videó, loop, 257×285×456 cm. A művész és a Georg Kargl Fine Arts, Bécs ajándéka, 2008.

14 Andreas Fogarasi: *Fun Place*. 2007, festett fa, acél, két hangszóró, videó, loop, 257×285×210 és 210×285×45 cm. Vásárlás, Georg Kargl Fine Arts, Bécs, 2009.

15 Andreas Fogarasi: *Periphery*. 2006, festett fa, acél, két hangszóró, videó, loop, 257×285×210 és 210×285×45 cm.

16 Andreas Fogarasi: *Kultur und Freizeit*. 2006–2007, hat rész-
ből álló videoinstalláció, változó méret.

✚ AF: Persze, egyértelműen volt hatása. Nagyon sok pozitív kritikát kaptam már a megnyitón, aztán nagyon sokan megkerestek a *Biennále* alatt, és arra is volt példa, hogy évekkel a *Biennále* után jelentkeztek kurátorok. Gyakorlatilag a mai napig tart a velencei kiállítás hatása. Most megyek például Torontóba, és az ott nyíló kiállításom¹⁷ kurátorát is a *Biennálén* ismertem meg. A velencei találkozóból – ennyi évvel később – most lett egy önálló kiállítás Kanadában. Szóval elég hosszú kifutása van a *Biennálénak*. Ha valaki szakmabelivel megismerkedem, még mindig sokan hozzák fel, hogy emlékeznek a munkámra, amit Velencében láttak. Gondolkoztam azon, mikor ideális kiállítani a *Biennálén*. Amikor az ember még teljesen ismeretlen, és egyfajta bemutatkozási lehetőséget jelent a számára, vagy amikor már szinte mindenki tudja a nevedet, és kvázi a címre mennek a pavilonba. Talán a kettő közötti állapot az ideális, amikor valamennyire már ismernek, de még meglepetést tudsz okozni. Amikor még benne van a biennálés szereplésben, hogy új kapuk nyílhatnak meg utána. Úgy tűnik, én jó időben kerültem oda, talán egy egészen kicsit korán. Segít, ha valamennyire ismerik a kiállító művész nevét: nem látogat el mindenki az összes pavilonba.

✚ BK: *Mi volt a korábbi véleményed a Biennáléről és változott-e azáltal, hogy részt vettél a kiállításon?*

✚ AF: 1993-ban láttam először a *Biennálét*, aztán attól kezdve – ugyan nem rendszeresen, de – többször jártam még Velencében. Nem mondanám, hogy változott a véleményem azáltal, hogy kiállítottam ott. Úgy mentem oda 2007-ben, hogy nagyjából tisztában voltam a *Biennále* pozitív és negatív oldalával, és ezek az előfeltevéseim be is igazolódtak: egyrészt rengeteg pozitívuma, haszna, kellemes és örömteli oldala van, de ugyanakkor óriási munkát is jelent egy ilyen mértékű

17 Andreas Fogarasi. 2018. Prefix Institute of Contemporary Art, Toronto, 2012. szeptember 20 – november 24. Kurátor: Scott McLeod.

ANDREAS FOGARASI
Kultur und Freizeit (Kultúra és szabadidő). 52. Esposizione Internazionale d'Arte.
La Biennale di Venezia. Magyar Pavilon, Velece, 2007 © Fotó: Tihanyi Bakos Fotóstúdió

projekt megvalósítása, a legkülönbébb elvárásokkal, problémákkal, stresszel jár.

Amikor nyilvánosságra került, hogy a mi projektünk valósulhat meg Velencében, akkor Magyarországról egyvalaki gratulált: a Kis Varsó. Mások is, ha találkoztunk, gratuláltak, de ők maguktól kerestek meg. Mivel akkor már túl voltak egy *Biennálén*, nyilván pontosan tisztában voltak vele, mit is jelent kiállítást csinálni Velencében, és hogy ez nem csak egy szerencsés (és talán irigyelendő) siker, hanem keményen meg kell dolgozni érte. Tényleg sok olyan szituáció volt, hogy ha nem a *Velecei Biennáléről* van szó, akkor már régen otthagytam volna az egészet. Rengeteg mindent kellett megcsinálni, nagyon rövid idő alatt – a katalógustól kezdve az installáción át a sajtóig. A *Biennále* után azt éreztem, hogy a megnyitó előtti hónapokhoz hasonlókat többé nem szeretnék sokszor átélni az életemben.

Magáról a *Biennáléről* mint intézményről, mint kiállítási struktúráról elsősorban azt gondolom, hogy túl nagy. Senki sem tud annyi időt rászáni, hogy mindent megnézzen, és ez azt indukálja, hogy szelektáljon az ember. A szelekció pedig hierarchikus módon történik. Mindenki a „fontos országok” pavilonjait nézi meg a Giardiniben

(és ott sem az összeset), így a „periférikus országok” kiállításaira a városban már sokkal kevesebb idő jut. Ezért is hat furcsán manapság ez a nemzeti elrendezés.

✪ **BK:** *Kikkel dolgoztál közvetlenül együtt a kiállítás megvalósítása, illetve kivitelezése alatt? Dolgoztál-e már korábban is együtt ezekkel az intézményekkel, művészettörténészekkel, művészekkel?*

✪ **AF:** Elsősorban a kurátorral, Timár Katalinnal dolgoztunk kettesben, mindent közösen döntöttünk el. Vele már a kiállítás előtt is jól ismertük egymást, követtük egymás tevékenységét. A kiállítás körüli szervezési és adminisztrációs ügyeket GÁSPÁR JULI, a Múcsarnok Biennále Irodájának akkori vezetője végezte. Ő rengeteget segített, és sok mindent levett a vállunkról, hiszen nagy rutinnal és helyismerettel rendelkezett Velencében. A vetítődobozokat egy osztrák cég készítette, a katalógus grafikus (MARCUS MAURER) müncheni volt, s a kötetet a kölni Walther König Verlag adta ki.¹⁸

A filmeket egyedül készítettem – én forgattam, én vágtam –, de a téma kutatásában többen is segítettek. A legtöbbet talán VÁRNAGY TIBORNAK, a budapesti Liget Galéria vezetőjének köszönhetek, ő sokat mesélt nekem a kultúrházakról, és segítette a kutatásomat kapcsolataival. Valójában ő hívta fel a figyelmemet erre a témára, mivel a Liget Galériát akkor még a Zuglói Cserepesház üzemeltette.

✪ **BK:** *Mennyi idő telt el a kiállításon való részvételre való felkéréstől a megnyitőig? Milyen munkafázisai voltak ennek az időszaknak? Milyen volt az installálás Velencében?*

✪ **AF:** Gondolom, ezt rajtam kívül is mindenki elmondja: hogy mennyire kevés az idő a kiállítás megvalósítására, és valójában ennyi idő alatt szinte lehetetlenség egy

18 Timár Katalin (szerk.): *Andreas Fogarasi. Kultur und Freizeit. Magyar Pavilon, Giardini di Castello, Velece, 52. Velecei Nemzetközi Képzőművészeti Biennále*. (kiáll. kat.), Walther König Verlag, Köln, 2007. Szerzők: Sergio Bologna, György Péter, K. Horváth Zsolt, Jochen Becker, Anthony Davies, Jakob Jakobsen, Barbara Steiner, Timár Katalin, Zorán Vukosavljev.

ANDREAS FOGARASI
Kultur und
Freizeit (Kultúra
és szabadidő).
52. Esposizione
Internazionale
d'Arte. La Biennale
di Venezia. Magyar
Pavilon, Venecia,
2007 © Fotó: Tihanyi
Bakos Fotóstúdió

ilyen méretű projektet létrehozni. Igazából az ideális körülbelül másfél év lenne, ehhez képest nekünk négy hónap állt a rendelkezésünkre – örületes. Emlékszem, a katalógus szerzőit úgy kértünk fel, hogy alig másfél hónapot tudunk nekik adni a szövegek megírására, ami enyhén szólva nem túl professzionális. Így minden egyszerre történt, és csak a velencei installálással lettem nyugodtabb, mivel az jól elő volt készítve, és így végül minden időben meglett.

BK: Mesélj egy kicsit a megvalósult kiállításról, az installációról. Hogyan nézett ki, mi volt a rendezési elv?

AF: Ahogy említettem, a *Kultur und Freizeit*-projekten már korábban elkezdtem dolgozni, a hat filmből négy 2006-ban már készen volt.¹⁹ A projekt hat budapesti kultúrházat mutatott be 4–8 perces videókban, egy-egy „szkulpturális” vetítődobozban. A bemutatott épületek a 20. század egészét felölelték: egy épület volt a századfordulóról, egy a jelenkorból, s kettő-kettő az ötvenes, illetve a hetvenes évekből. Bár ezeknek az intézményeknek a története fontos elv volt a projekt készítése során, mégsem egyszerűen dokumentarista jellegűek a filmek, hanem inkább esszék, amelyek próbálják a konkrét helyeken és általánosabban a szabadidő eltöltésében rejlő potenciálokat analitikus és poétikus módon felmérni. Az installálásnál, de részben már a videók készítése közben is nagyon tudatosan végiggondoltam a kiállítási kontextust: hogy mindez a *Velencei Biennáléra* készül. Azaz, hogy nagyon sok impulzus éri az embereket a *Biennále* látogatása során, mindenhol tömeg van, s a látogatók nem töltenek hosszú időt egy-egy pavilonban. Ezért én olyan szituációt szerettem volna létrehozni, ahol nyugalom van, ahol az embereket nem veszi körül túl sok „kép”, félhomály van, és csak a hat doboz látszik első pillantásra. A dobozok egyszerre voltak minimalista szobrok és színpadi díszletek hátoldalaként ható kulisszafalak. Az fontos volt, hogy a dobozokon kívül ne legyen sötét.

A videó a legnehezebb műfaj az ilyen megakiállítási kontextusban, ezért is működött jól, hogy a filmjeim rövidek, együtt összesen kb. 35 perc hosszúságúak voltak. Ennyit még épp végig lehet nézni. Ezek fontos szempontok voltak számomra a rendezésnél.

A kiállításnak úgynevezett körülményes iránya nem volt, hiszen a Magyar Pavilonban legalább három irányba el lehet indulni, amikor az ember belép, úgyhogy az volt a célom, hogy bárhol is érkezik az ember, bele tudjon találni a munkába.

BK: Foglalkoztál-e a magyar pavilon épületével? Befolyásolt-e az épület és annak száz éves története a saját installációd megtervezésénél?

AF: Szerintem a magyar pavilon nagyon szép pavilon és kifejezetten érdekes terei vannak. Persze egyben nagyon speciális elosztásúak is, úgyhogy ebből a szempontból nem könnyű tér, de ez kihívást jelentett nekem. A videókhoz tartozó

doboz-konstrukciók (mint térbeli elemek) ötlete már korábban megszületett, de az, hogy miként rendezem el ezeket a dobozokat a pavilonban, teljesen a pavilon belső tereitől függött. A tér, ami körülvette a dobozokat, ugyanolyan fontos volt, mint a dobozokon belüli, illetve a dobozokban bemutatott terek, épületek. Azzal, ahogy elosztottam a hat dobozt a térben, magát a teret is tematizáltam. Például a bejárat melletti, kör alakú, furcsa térben helyeztem el azt a dobozt, amelyben a Gutenberg-házról szóló videóm ment (*Worker's club*, 2006). A filmekben bemutatott épületek közül ez a ház állt stílusában legközelebb a magyar pavilon szecessziós formáihoz, ezért is helyeztem el ebben a bejárat körében. A dobozok közötti „réseken keresztül” újabb és újabb részletek tűntek fel a pavilon tereiből. Így vált maga a pavilon is kiállítási tárgygyá: ez lett a hetedik „kultúrház”.

Fontos hangsúlyoznom: ahogy a magyar pavilont, úgy a videókban bemutatott épületeket is építésszerűen nagyon magas szintű munkáknak tartom. Ezért is egy enyhén idealizáló, az építészeti fényképészet konvencióit elemző módon filmeztem őket: gyakran látjuk „ember nélküli” esztétizált formában a tereket.

BK: Ma visszatekintve milyen emlékeid vannak a *Biennálén* való részvételről? Milyenek látod a *Biennále* jövőjét?

AF: Az egészet nézve a pozitív élmények egyértelműen túlsúlyban vannak. Nagy kaland volt, és ahogy említettem, még mindig erősen segíti, építi a szakmai kapcsolataimat. Csupán két-három ilyen globális szakmai találkozóhely van a kortárs képzőművészeti életben, úgyhogy nem hiszem, hogy bármi veszélyeztetné a létét. Struktúrájában sem hiszem, hogy sokat változna, hiszen egy nemzet sem akarja feladni a saját nemzeti pavilonját. Néha vannak próbálkozások például „paviloncserére”, de aztán legközelebb mindig minden visszaáll az eredeti metódusba.

BK: Részt vennél-e megint a *Biennálén*?

AF: Ha azt kérdeznéd, mi az ideális kiállítási szituáció egy művész számára, akkor azt mondanám, hogy nem egy biennálén való részvétel. Nem ez az ideális megmutatkozási lehetőség, ugyanakkor nagyon fontos része a tevékenységünknek. Én eddig két nagy biennálén vettem részt (a frankfurti *Manifesta* 2002-ben²⁰ és a *Velencei Biennálén*), mind a kettőnek sokat köszönhetek, különösen Velencének. Ezért persze, hogy újra kiállítanék.

Készült: Bécs-Budapest (Skype-interjú), 2012. szeptember 11.

²⁰ *Manifesta 4*. Frankfurt am Main, 2002. május 25 – augusztus 25. Kurátorok: Iara Boubnova (Szófia), Nuria Enguita Mayo (Barcelona), Stephanie Moisson Trembley (Párizs). A kiállító művészek névsorát lásd: <http://www.manifesta.org/manifesta4/index.html>

¹⁹ A 8. jegyzetben említett négy film mellé 2007-re két új videó készült: *Fun Place*; *Ikarus*. 2007. videóművek, DVD loop, hang.